

Samfundsvidenskabens elendighed

Hvorfor fik økonomerne ikke øje på finanskrisen i 2007? Hvilke samfundsvidenskabelige eksperter så højrebølgen komme? At Trump blev amerikansk præsident, og at Storbritannien stemte sig ud af EU? Samfundsvidenskaben og dens eksperter har gang på gang vist dens elendighed som videnskab i klassisk forstand.

Kronik

Peter Gorm Larsen

lektor, cand.scient.pol., master i evaluering, Thisted

Igennem en generation har jeg læst aviser, set tv-nyheder, læst bøger og rapporter, modtaget undervisning og selv undervist i politik, økonomi, sociologi og internationale forhold. Igennem årene er det blevet klart for mig, at samfundsvidenskaben er elendig. At de såkaldte "eksperter" på landets universiteter ikke er andet end debatorer, der kommer med partsindlæg i den politiske og økonomiske debat. At ekspertisen højst strækker sig til at se i bakspejlet, når begivenhederne har udfoldet sig. "Eksperter" kan forklare samfundsvidenskabelige fænomener *ex post*. Ofte bliver hændelser overforklaret.

Min fortvivlelse bliver ikke mindre af at læse bogen "Mesterværket" af nu afdøde Stephen Hawking m.fl. Den moderne naturvidenskab arbejder med "modelafhængig realisme". Der findes ikke "kun" én virkelighed. Naturvidenskabelige fænomener kan forklares med mange forskellige historier. Moderne fysik er meget forskellig fra klassisk fysik (bl.a. Newton). Kvantefysikken er ca. 100 år gammel. Allerede her bliver videnskabsmænd klar over, at de ikke kan måle atomare fænomener uden at påvirke dem. At man aldrig med sikkerhed kan fastslå, hvor en elektron befinder sig. At lys både kan opfattes som bølger og partikler.

Moderne samfundsvidenskab har stadig den klassiske fysik som ideal. Her forstår man samfundet som synlige billardkugler, der stø-

der ind i hinanden, penduler, der svinger eller fjedrer, der trækkes ud. Samfundsvidenskabelige fænomener skal sanses og registreres. Gerne med tal. Ting kan forklares. Virkninger kan spores tilbage til årsager.

Nye bekendtgørelser for samfundsfag og økonomi i gymnasiet har gjort fagene endnu mere matematiske og mekaniske. Eleverne skal nu i regneark generere tendenslinjer på baggrund af to variabler. Forklaringskraften (R^2) skal udregnes! Der skal samarbejdes med faget matematik. Det epistemiske udgangspunkt er, at der findes én, og kun én, virkelighed derude, som gymnasieelever og djøf'ere kan indfange i regneark. Jeg ser det som en anakronisme i forhold til moderne naturvidenskab og den mere avantgardistiske samfundsvidenskab, der tager udgangspunkt i socialkonstruktivisme og postmodernisme.

I gymnasiet skrev jeg min store opgave om medarbejderstyrede virksomheder i Jugoslavien i 1984. Min folkesocialistiske lærer var dybt inspireret af den demokratiske socialisme i landet. Studieturen gik til Ljubljana. Jeg fik topkarakter, på trods af at verden udviklede sig anderledes. Jugoslavien er opløst. Mange af de tidligere socialistiske stater er i dag medlem af EU og Nato.

I slutningen af 1980'erne specialiserede jeg mig i international politik på statskundskab, Aarhus Universitet. Jeg blev undervist i teorier om magtbalance og staters adfærd. Jeg skrev speciale om Nato i den post-kolde-krig. Jeg havde fået en teoretisk viden om strategier for anvendelse af atomvåben. Måske husker nogle "flexible response", "second strike", "MAD" osv. Mine professorer havde vanskeligt

ved at håndtere Gorbatsjov og demonstrationerne i Østeuropa. Ingen troede, at Berlinmuren ville falde, Tyskland ville blive genforenet og Sovjetunionen opløst. Det var utænkeligt. Professorerne og deres teorier tog udgangspunkt i status quo. Ingen teori forudsagde, hvad der kom til at ske.

Jeg blev kandidat i statskundskab i 1992 og fik den fine titel "cand. scient. pol." Gennem årene er mine skuffelser over samfundsvidenskaben vokset. Politologen Francis Fukuyama skrev om historiens afslutning i 1992. Han troede på en ny liberal verdensorden med fred, demokrati og handel, men vi fik terror, islamisk fundamentalisme og diktaturer. Eksperterne så ikke Det Arabiske Forår komme. De forudså ikke, at det skulle ende med borgerkrige, massemigration og Islamisk Stat. For få år siden mente mange sikkerhedspolitiske eksperter, at Assad i Syrien ville falde. I dag synes regimet at overleve.

Hvorfor fik økonomerne ikke øje på finanskrisen i 2007? Keynes var dømt død, men er nu igen inde i varmen. Hvilke samfundsvidenskabelige eksperter så højrebølgen komme? At Trump blev amerikansk præsident, og at Storbritannien stemte sig ud af EU?

Samfundsvidenskaben og dens eksperter har gang på gang vist dens elendighed som videnskab i klassisk forstand. Alligevel fortsætter den klassiske og mekaniske årsags-virknings-diskurs på landets universiteter, gymnasier og i lærebøger. Nu understøttes med computere, statistikprogrammer og regneark, så videnskaben virker moderne.

Økonomer og politologer forsvarer sig ved at hævde, at samfundet er komplekst og fyldt med

mange variable (årsager). Det er urimeligt at forlange, at økonomiske og politologiske teorier f.eks. skal forudsige udviklingen i landes økonomier og indbyggernes stemmeafgivning. Det er nok, bare man kan finde årsager *ex post*. Tankegangen er, at det kan vi som samfund lære af. Min pointe er, at vi netop ikke kan anvende gammel samfundsvidenskabelig viden til at forudsige hændelser i fremtiden (*ex ante*), da vi konstant handler og producerer samfund. Samfundsvidenskaben kan ikke opstille lovmæssigheder (nomotetisk), men er kontekstafhængig og idio-

”

Det epistemiske udgangspunkt er, at der findes én, og kun én, virkelighed derude, som gymnasieelever og djøf'ere kan indfange i regneark.

grafisk. Stephen Hawking ville sikkert tale om model-afhængig realisme.

Sociologers teorier om menneskers adfærd, social arv osv. anvendes bedst som bakspejls betragtninger. Brians forældre var ufaglærte. Det forklarer, at Brian også blev ufaglært. Men hvad med Brians søster, der blev læge? Nå ja, hende kalder sociologerne så for "mønstrebryder". Teorien om den sociale arv understøttes af en "ad hoc-forklaring". På den måde kan de fleste fænomener i samfundet forklares af eksperterne.

Ofte opstår der overforklaringer. Prøv at læse eksperternes forklaringer

på Berlinmurens fald, finanskrisen i 2007, valget af præsident Trump og brexit. Hvis den ene årsag ikke kan forklare fænomenet, så har samfundsforskerne gerne et hav af andre årsager. Det kaldes for "overdetermination". Efter nogle års forskning synes særlige årsager og forklaringer at have udkrystalliseret sig i lærebøger, undervisningen og ikke mindst i eksaminationer. De får karakter af sandhed og videnskab. Postmodernister vil kalde det for "hegemoniske diskurser".

Naturligvis skal der forskes i samfund og staters adfærd. Som et nysgerrigt menneske må man undre sig over, hvorfor amerikanerne vælger Trump. Hvorfor Storbritannien vil ud af EU. Hvorfor det nordkoreanske regime findes, eller hvorfor Libyen falder fra hinanden efter Gaddafis død.

Når eksperter ikke kan forudsige hændelser i samfundet, må vi forlange, at de med deres bakspejlsbetragtninger kan bidrage til mulige løsninger på problemer i nu- og fremtiden. Desværre er det sådan inden for samfundsvidenskab, at man netop ikke kommer med forslag og visioner til det gode liv og samfund. Det anses for subjektivt og uvidenskabeligt. Men hvad er det så, vi kan bruge samfundsforskningen til? En videnskab uden forudsigelseskraft og løsningsmuligheder. En videnskab uden visioner om det gode og retfærdige samfund. En elendig videnskab.

Vi har brug for en samfundsvidenskab, der opgiver det klassiske naturvidenskabelige ideal om, at der findes årsager og generelle love, der kan forudsige hændelser. At der kun findes én virkelighed. Samfundsvidenskaben skal opgive distinktionen mellem objektiv og subjektiv.

Samfundsvidenskaben skal erkende, at den selv producerer samfund. At dens bidrag til fællesskabet bør være at komme med visioner og løsninger til det gode liv og samfund. At teorier er modelafhængige, og at den betjener sig af et sprog, som er en social konstruktion. At hændelser i samfundet er kontingente og kunne have været anderledes. At hændelser kan forklares på mange måder. Acceptere, at der er tale om narrativer (historier). Modelafhængige konstruktioner.

Samfundsvidenskaben skal begynde at forske i det kontrafaktiske, altså det, der ikke skete, og det, der burde ske i fremtiden.

Samfundsfagsundervisningen skal undgå reproduktion af lærebogsstof og overhøring. Undgå "matematisering" og "Excellering". I stedet skal fokus lægges på løsning af problemer, opstilling af scenarier, udvikling af drømme og utopier om det gode liv og samfund, skrivning af essays, blogge på nettet, dialoger, debatter, rollespil og videofilm. Der bør herske en dyb erkendelse af, at undervisning og forskning ikke er objektiv. At aktiviteterne producerer samfund hvert eneste minut.

Samfundsvidenskabelige kandidater (også djøf'ere) skal lære om begrænsningerne i deres såkaldte videnskab.

